

Vergaderjaar 2022–2023

29 362

Modernisering van de overheid

Nr. 320

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 20 januari 2023

Ik heb toegezegd u te informeren over de uitvoering van de motie van het lid Ellian (Kamerstuk 35 570, nr. 63) om de ambtseed voor rijksambtenaren te wijzigen. Met deze brief doe ik die toezegging gestand.

De ambtseed als anker voor goed ambtenaarschap

De ambtseed (hiermee wordt bedoeld op zowel de eed als de belofte) is in de eerste plaats een integriteitsinstrument. De Nederlandse samenleving heeft recht op een integere overheid en integere ambtenaren. Het moment waarop de ambtseed wordt afgelegd markeert het bijzondere karakter van werken bij de overheid en werken voor Nederland. Het afleggen van die eed of belofte maakt de nieuwe ambtenaar bewust van die bijzondere positie en verantwoordelijkheid en van de betekenis van «goed ambtenaarschap».

Dienstbaar aan de samenleving

Uw Kamer heeft in diverse politieke debatten aandacht gevraagd voor de betekenis van de ambtseed als anker voor de invulling van het goed ambtenaarschap. Het dienen van de samenleving en het publieke belang staat daarin voorop en zou meer in de ambtseed tot uitdrukking moet komen. Daarnaast zou de ambtseed beter kunnen uitdrukken dat ambtenaren in hun werk met alle mensen omgaan op basis van gelijkwaardigheid.

Dit sluit aan bij de al langer bestaande ambtelijke behoefte om de ambtseed voor rijksambtenaren te moderniseren en inclusiever te maken. Rijksambtenaren ervaren de tekst op sommige punten als beknellend, verouderd en moeilijk te begrijpen. Niet passend bij wat de samenleving van hen mag verwachten. Namelijk dat zij zich als ambtenaar met hart en ziel inzetten voor de publieke zaak en vanuit hun ambtelijke professie bijdragen aan een beter Nederland. Dat zij werken aan maatschappelijke

opgaven, met alle spanningsvelden en dilemma's die daarbij in het dagelijks werk komen kijken. Zoals weten wanneer je informatie kan delen of geheim moet houden, hoe je maatwerk toe kunt passen zonder dat de rechtsgelijkheid in het geding komt en hoe je het algemeen belang dient en toch op een inclusieve manier aandacht houdt voor elke groepering en elk individu. Maar ook het durven uitspreken wanneer de maatschappelijke opgave schuurt met de politieke opdracht. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van de weerbarstige praktijk. Dat kun je niet allemaal kwijt in een ambtseed. Maar door het leggen van andere accenten in de ambtseed kunnen ambtenaren meer ruimte voelen voor het recht op het maken van professionele afwegingen en tegelijkertijd gehouden worden aan de plicht tot het inbrengen van die ambtelijke professionaliteit. Ook vanuit het perspectief van de burger is het van belang dat duidelijk is waar de rijksoverheid en de rijksambtenaar voor staan. Ambtenaren én burgers moeten zich gesterkt voelen door hetgeen de ambtenaar bij het aanvangen van het ambt zweert of belooft te doen. Het benadrukken van de maatschappelijke verantwoordelijkheid in de ambtseed draagt bij aan het wederzijds vertrouwen, de versterking van de positie van ambtenaren en verduidelijking in de ambtelijk-politieke verhoudingen.

Het sluit ook aan bij de invloedrijke adviezen en rapporten die op dit terrein zijn uitgebracht door de Raad van State¹, de parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag² en de tijdelijke commissie uitvoeringsorganisaties³. Naar aanleiding hiervan is binnen het Rijk sprake van een versterkte focus op het ambtelijk vakmanschap en hernieuwde aandacht voor de betekenis van de ambtseed. Dit gebeurt op verschillende niveaus binnen de rijksoverheid, zowel in overkoepelende rijksbrede programma's en actielijnen als binnen de ministeries. Voorbeelden op rijksniveau zijn Werk aan Uitvoering, Open overheid, Grenzeloos Samenwerken en Dialoog en Ethiek. In een open proces is er zowel een Gids ambtelijk vakmanschap⁴ als een Kompas voor publiek leiderschap⁵ ontwikkeld. Samen met de Gedragscode Integriteit Rijk⁶ bieden zij medewerkers en leidinggevenden houvast voor hoe wij als rijksoverheid willen werken, welke waarden daarbij gelden en hoe deze vertaald kunnen worden naar concreet gedrag.

De nieuwe ambtseed voor rijksambtenaren

Uit alles wat hiervoor is benoemd, is inspiratie geput om de huidige ambtseed voor rijksambtenaren te moderniseren. Daarbij is een brede interpretatie gegeven aan de motie zoals die door de heer Ellian is ingediend en is de gehele tekst herzien. Beoogd is om binnen de huidige wettelijke kaders⁷ tot een tekst te komen die kort en krachtig is, begrijpelijk is, aanspreekt en waarvan de betekenis onthouden kan worden. Een tekst die aansluit bij de huidige tijdgeest en ook een nieuwe generatie ambtenaren aanspreekt. Het gaat erom dat de essentie van het werken voor de publieke zaak in de ambtseed wordt gevangen en dat zowel voor de ambtenaar als voor de buitenwereld duidelijk is wat de ambtseed

¹ Bijlage bij Kamerstuk 35 300, nr. 78.

² «Ongekend onrecht», Kamerstuk 35 510, nr. 2.

³ «Klem tussen balie en beleid», Kamerstuk 35 387, nr. 2.

⁴ De actuele versie van de Gids Ambtelijk Vakmanschap is te vinden op ambtelijkvakmanschap.nl.

⁵ Het Kompas voor publiek leiderschap is gepubliceerd op 9 december 2021 en te vinden op algemenebestuursdienst.nl.

⁶ Stcrt 2019, nr. 71141; ook als app beschikbaar in de reguliere appstores.

⁷ Wet vorm van de eed 1911 (wijze waarop de eed wordt afgelegd, niet alle bepalingen van deze wet zijn van toepassing op de ambtseed van Rijksambtenaren), Eedswet 1971 (gelijkstelling eed en belofte) en Ambtenarenwet 2017 (verplichte ambtseed).

daadwerkelijk inhoudt. Langs deze uitgangspunten is een nieuwe tekst uitgewerkt (die tekst met toelichting treft u aan als bijlage 1).

De basis blijft de oorspronkelijke ambtseed (deze tekst is tevens toegevoegd in bijlage 1). De traditionele elementen daaruit zijn op zichzelf behouden gebleven⁸, maar er zijn wel elementen aan toegevoegd. Er is een duidelijker onderscheid gemaakt tussen de zogenaamde «zuiveringseed» en de «eed van trouw». De volgorde hiervan is historisch bepaald⁹ en in die zin ook logisch: de ambtenaar verklaart eerst dat hij eerlijk aan het ambt is gekomen voordat hij belooft de functie als een goed ambtenaar te gaan vervullen. De ambtelijke of publieke waarden die in de ambtseed doorklinken zijn niet limitatief en moeten nadrukkelijk worden gezien in samenhang met de Gids Ambtelijk Vakmanschap en de Gedragscode Integriteit Rijk.

Het doorlopen proces

Voor het komen tot een nieuwe tekst is een zorgvuldig proces doorlopen, met betrokkenheid van rijksambtenaren, burgers, experts en ervaringsdeskundigen van binnen en buiten de rijksoverheid. De tekst is getoetst op draagvlak en juridische houdbaarheid. De verkregen reacties waren over het algemeen positief en hebben stapsgewijs geleid tot verbetering en aanscherping van de tekst. Een voorbeeld hiervan is de zogenaamde Flitspeiling die is uitgevoerd onder burgers. In totaal hebben 1.144 mensen deelgenomen aan deze flitspeiling: 1.028 niet ambtenaren en 116 ambtenaren (rijks)overheid. Ruim zeven op de tien was tevreden over de *duidelijkheid* (burgers: 73%, ambtenaren: 83%) en *inhoud* (burgers: 70%, ambtenaren: 79%) van de voorgelegde tussenversie van de nieuwe ambtseed. Het gehele rapport van de flitspeiling is bijgevoegd als bijlage 2. Na de Flitspeiling is in aanvulling op de tekst een toelichting opgesteld ter verantwoording van de gemaakte keuzes. Ook met de medezeggenschap is van gedachten gewisseld over de tekst. Dit heeft ertoe geleid dat aan het begin van de tekst als krachtig positief statement is toegevoegd dat de ambtenaar voor het ambt heeft gekozen.

Een ander voorbeeld van verkregen inbreng is het pleidooi van de Stichting Beroepseer om het begrip rechtvaardigheid aan de tekst toe te voegen.

Vervolgproces en inwerkingtreding

De eed of belofte is voor alle overheidswerkgevers die vallen onder de werkingssfeer van de Ambtenarenwet 2017, waaronder het Rijk, geregeld bij algemene maatregel van bestuur (hierna AMvB)¹⁰. Wijziging van deze AMvB gebeurt per 1 januari of per 1 juli van een kalenderjaar. Daarbij kunnen ook andere overheidswerkgevers desgewenst een verzoek tot wijziging indienen van het formulier dat zij in gebruik hebben¹¹. Het wetgevingsproces duurt gemiddeld ongeveer een half jaar. In dit geval zal

⁸ Zo'n traditioneel element is bijvoorbeeld het zweren of beloven van trouw aan de Koning.

⁹ Dit vindt zijn oorsprong in de Grondwet. De gedachte hierachter is dat degene die de eed aflegt pas wordt toegelaten tot de eed van trouw nadat hij de zuiveringseed heeft afgelegd.

¹⁰ Het Uitvoeringsbesluit Ambtenarenwet 2017. In een bijlage bij dit uitvoeringsbesluit zijn de formulieren opgenomen die gebruikt kunnen worden voor de ambtseed. Deze bevatten de voorgeschreven tekst van de ambtseed (voor de duidelijkheid: zowel die van de eed als de belofte, exclusief toelichting).

¹¹ Bij de invoering van de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren zijn alle formulieren die door overheidswerkgevers zijn ingediend, in de bijlage van het Uitvoeringsbesluit Ambtenarenwet 2017 opgenomen. Welk formulier uit deze bijlage door een overheidswerkgever wordt gebruikt, is een vrije keuze maar van de tekst van het gekozen formulier mag niet worden afgeweken.

het langer dan gemiddeld duren, omdat het voorstel ook andere overheden raakt. Dit betekent dat de gewijzigde AMvB naar verwachting met ingang van 1 januari 2024 in werking zal treden. Tot die tijd blijft de huidige ambtseed van kracht.

Implementatie

Gedurende het wetgevingstraject zal de implementatie van de gewijzigde ambtseed worden voorbereid. De nadere uitwerking daarvan volgt nog. De ambtseed moet begrijpelijk zijn voor alle ambtenaren. Het is van groot belang om bij het afleggen van de ambtseed over de betekenis ervan met de nieuwe ambtenaren in gesprek te gaan. Bij de implementatie van de nieuwe ambtseed op organisatieniveau zal hier de nodige aandacht voor zijn. De daadwerkelijke invulling van het gesprek vindt immers plaats in de context van de organisatie waarin de ambtenaar gaat werken en het werk dat de ambtenaar gaat verrichten. Dit zal ik rijksbreed ondersteunen en stimuleren, door er in elk geval voor te zorgen dat de tekst van de ambtseed eenduidig en op toegankelijke wijze wordt uitgelegd. De toelichting bij de nieuwe ambtseed kan hiervoor als basis dienen. Bij de implementatie zal ook aandacht zijn voor de ambtenaren die de ambtseed reeds hebben afgelegd. Het gaat immers vooral om de manier waarop de ambtelijke functie binnen het Rijk wordt ingevuld. Het gesprek over goed ambtenaarschap blijft continu aandacht vergen. Het belang hiervan kan ik niet genoeg benadrukken.

Tot slot

De nieuwe ambtseed voor rijksambtenaren heeft betekenis voor iedereen die verbonden is aan de Nederlandse samenleving en maakt duidelijk waar rijksambtenaren voor staan. Zo wordt bijgedragen aan de professionalisering van ambtelijk vakmanschap en het creëren van een overheid die betrouwbaar, dienstbaar en rechtvaardig is.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
H.G.J. Bruins Slot